

sentia determinatæ, conc.; *in ratione communi substantiæ*, neg. Argumentum hocce, quod est veluti Aquiles pantheismi, contemptibili æquivocatione totum nititur, dum fit transitus ab unitate specifica et generica seu universali ad unitatem individualement singularem; ac similiter, dum ratio vel notio essentia determinatæ confunditur et identificatur cum notione generali substantiæ. Etenim, vel minima mentis reflexio sufficit ad agnoscendum, duas substantias numero distinctas, v. gr., Petrum et Paulum, posse habere *eadem* vel potius similia attributa specifica aut generica, ut libertatem, rationalitatem, sensibilitatem, quamvis non habeant *eadem* numero; quia libertas atque sensibilitas, quæ sunt in Petro, numerice distinguuntur a libertate et sensibilitate, quæ sunt in Paulo. Similiter, ex hoc, quod anima hominis, v. gr., et lapis habeant attributa *essentialiter* diversa, legitime colligitur, ipsorum naturas vel intimas essentias inter se differre, ast minime colligitur, ea differre in ratione communi *substantiæ*. Siquidem, quantumvis realiter et essentialiter inter se differant, quatenus essentia vel natura animæ includit rationalitatem, sensum, indivisibilitatem, spiritualitatem, etc., quæ lapidi non conveniunt, id tamen nihil obstat, quominus lapis, non secus ac anima rationalis, sit essentia determinata, excludens inhærentiam in subjecto; quod sufficit ad hoc, quod sit vera substantia, et substantia numerice distincta ab anima rationali, quamvis habeant alioquin aliqua attributa essentialiter diversa.

ARTICULUS SECUNDUS

De origine mundi.

Integra de mundi origine controversia ex recta idea creationis, tota quanta est, dependet. Igitur, antequam mundi initium per creationem adstruatur, philosophia christiana notionem creationis exponere ac enucleare debet. Sit itaque

§ I

De notione creationis.

Veteres philosophi christiani, quos inter eminent D. Thomas et Suarez, plurima, eaque aptissima et valde philosophica, de creatione disputarunt¹; quæ quidem nos, quoniam brevitatis legibus constringimur, sequentibus summatim exponimus.

1.º «Primum ens, inquit D. Thomas², et prima vita et primus intellectus sunt unum et idem, quod est Deus... Est enim duplex modus causandi: unus quidem, quo aliquid fit, præsupposito altero; et hoc modo dicitur fieri aliquid per informationem (dum seu quatenus forma vel realitas aliqua vel educitur, vel ponitur in subjecto præexistente), quia illud, quod posterius advenit, se habet ad id, quod præsupponebatur per modum formæ. Alio modo causatur aliquid, nullo (subjecto) præsupposito: et hoc modo dicitur aliquid fieri per creationem. Quia ergo intelligere præsupponit vivere, et vivere præsupponit esse, et esse nihil aliud præsupponit prius, inde est, quod primum ens dat esse omnibus per modum creationis.» Ex quibus D. Thomæ verbis inferre licet sequentia:

a) Actio, quæ *creatio* nuncupatur, a quavis alia actione in eo præsertim discriminatur, quod nihil præter seipsam et causam efficientem, a qua procedit, necessario præsupponit; hoc est, causa creans, quatenus creans, suisipsius existentiam tantum necessario præsupponit, nec a re ulla extra se depen-

¹ Utinam posteri veteres illos secuti ac imitati fuissent in re hac! Sed fato nescio quo, effectum est, ut postremis sæculis atque hac ipsa nostra ætate in philosophicis libris vix verbum apponeretur circa creationem, ex quo via sternebatur confusio, nec quid solidi opponi poterat pantheismi commentis et erroribus.

² *Comm. in lib. de Caus.*, lect. 18.^a

det. Dico *necessario*, quia non repugnat, dum aliquid creatur, existere de facto res alias, præter et extra causam creantem, ita tamen, ut actio creatrix minime ab eis pendeat, ac sine ipsarum existentia æque possit existere, ut revera contingit, dum Deus rationalem animam creat.

b) Entia omnia, quæ in mundo cernuntur, continentur et clauduntur aliquo ex his tribus gradibus fundamentalibus, *esse, vivere, et intelligere*; quorum duo postremi primum, primus vero nullum alium præsupponit.

c) Ergo omnia, quæ existunt, eo ipso, quo habent *esse*, quod quidem ex se nullam aliam realitatem præsupponit, et simul præsupponitur a vivere et intelligere, quibus omnes aliæ existentia continentur, nequeunt incipere existere nisi ex nihilo, hoc est, *per modum creationis*, ut loquitur ipsemet D. Thomas, ac proinde creatio nihil præsupponit necessario nisi ipsam causam creantem.

2.º Itaque creatio definiri potest: *productio seu effectio entis subsistentis ex nihilo sui*. Dicitur *entis subsistentis*, quia id, quod per creationem producitur, aut debet esse ens subsistens, ut sunt substantiæ completæ et anima rationalis, aut saltem produci per modum subsistentis, sicut si Deus crearet accidens separatum a subjecto.

Et ratio est, quia hoc ipso, quod creatio excludit omne subjectum præsuppositum, id, quod creatur, debet in se et per se existere absque ulla dependentia vel relatione a subjecto aliquo. Unde merito docet D. Thomas, quod terminus proprius ac per se creationis solum est substantia potens per se existere, et non accidentia, nec etiam formæ ipsæ substantiales, quæ sine materia existere nequeunt: «Cum enim fieri, inquit¹, terminetur ad *esse*, proprie ei convenit fieri, cui convenit per se esse, scilicet, rei subsistenti. Unde nec materia, nec forma, nec accidens proprie dicuntur creari, sed concreari; proprie autem creatur res subsistens.» Additur *ex nihilo sui*, quia creatio non præ se fert nihilum absolutum,

¹ *QQ. Disp. de Potent.*, q. 3.^a, art. 1.º ad 12.^m

cum potius prærequirat existentiam entis necessarii, sed nihilum materiæ vel subjecti, ex quo res creata fiat aut dependeat; nam «ideo dicitur, ait D. Thomas¹, aliquid ex nihilo fieri, quia fit quidem, sed non præexistit aliquid, ex quo fiat»². Similiter, cum nihilum rationem causæ habere nequeat, dum creatio nuncupatur productio ex nihilo, particula *ex* non veram causam materialem, sed ordinem tantum rationis designat, quatenus concipimus, effectum creatum existere *post* nihilum sui. Qua in re scite D. Thomas: «Cum dicitur, aliquid ex nihilo fieri, hæc præpositio *ex* non designat causam materialem, sed ordinem tantum, sicut cum dicitur: *ex mane fit meridies*»³.

3.º Atque ex præfata creationis notione merito colligit D. Thomas, creationem esse actionem Deo ita propriam, ut nulli creaturæ aut conveniat, aut communicari possit. Quod quidem, ut aliæ prætermittantur, triplici ratione ostendit idem Sanctus Doctor: 1.^a quia ordo et præstantia actionum respondent ordini et præstantiæ agentium; unde creatio, quæ est prima et nobilissima actionum solum respondet primo et nobilissimo agenti, quod est Deus: «Cum enim secundum ordinem agentium, ait ille⁴, sit ordo actionum, eo quod nobilioris agentis nobilior est actio, oportet, quod prima actio sit primi agentis propria; creatio autem est prima actio, eo quod nullam aliam præsupponit, et omnes aliæ præsuppo-

¹ *Ibid.*, art. 1.º

² Apposite quoque ad rem Suarez: «Illa autem particula *ex nihilo* (quæ ponitur), ut distinguat hanc actionem (creationem) ab aliis, excludit omnem concursum causæ materialis, et dependentiam rei, quæ creatur ab aliquo subjecto, ut recte exponit Anselm. in *Monol.*, c. VIII, ita ut idem sit dictum *ex nihilo*, quod *ex nullo subjecto*; atque ita distinguitur hæc actio ab alia, quæ est per eductionem de potentia subjecti: hæc namque duæ actiones adæquate dividunt omnem efficientiam.» *Metaphys.*, disp. 2.^a, sec. 1.^a

³ *Sum. Theol.*, 1.^a p., q. 45, art. 1.º

⁴ *Sum. cont. Gent.*, lib. 2.º, cap. XXI.

nunt eam: est igitur creatio propria Dei solius actio, qui est agens primum.»

2.^a Creatio respicit tamquam proprium effectum seu terminum *esse simpliciter*, hoc est, totum et integrum esse rei productæ, nihil ejusdem præsupponens; actio vero causæ creatæ non respicit, nec pro termino habet esse simpliciter seu totale rei, ad quam producendam agit, sed semper præsupponit aliquid, in quo recipiatur ejus actio; ac proinde, non producit, nec respicit tamquam proprium terminum esse simpliciter, sed esse hoc vel illud determinatum.

3.^a Creatio est productio rei subsistentis secundum totam suam substantiam: ergo res creata qua talis, nequit produci nisi ab agente, cujus actio sit ipsa sua substantia et essentia; sed id proprium est solius Dei, per ipsam suam substantiam et essentiam agentis; nam agere in substantiis creatis est quid accidentale; ergo creatio soli Deo competit.

4.^a Quod vero creandi vis sive actio nec communicari possit ulli creaturæ, ostendit idem D. Thomas ex eo, quod creatio involvit rationem potentiæ infinitæ; ex quo merito colligit, vim creandi creaturæ non posse competere aut inesse, nec etiam instrumentaliter. «Actio alicujus, inquit ¹, etiamsi sit ejus ut instrumenti, oportet, ut ab ejus potentia egrediatur. Cum autem omnis creaturæ potentia sit finita, impossibile est, quod aliqua creatura ad creationem operetur, etiam quasi instrumentum; nam creatio infinitam virtutem requirit in potentia, a qua egreditur; quod quinque rationibus apparet. Prima est ex hoc, quod potentia facientis proportionatur distantiae, quæ est inter id, quod fit, et oppositum, ex quo fit; quanto enim frigus est vehementius et fit a calore magis distans, tanto majori virtute caloris opus est, ut (corpus) ex frigido fiat calidum. *Non esse* autem simpliciter in infinitum ab *esse* distat; quod ex hoc patet, quia a quolibet ente determinato plus distat *non esse* quam quodlibet ens, quantumcumque ab alio ente distans inveniatur. Et ideo ex

¹ *QQ. Disp. De Potent*, q. 3.^a, art. 4.º

omnino non ente aliquid facere, non potest esse nisi potentiæ infinitæ.»

5.^a Ex hucusque expositis infertur, veram ac christianam ideam creationis toto cœlo differre ab idea creationis, quam Cousin cum moderno Eclectismo sibi confingit, dum docet, creationem nihil esse aliud quam productionem actus liberi, ita ut nos, dum aliquam actionem liberam elicimus, veram creationem ponamus, non secus ac Deus, dum universum produxit ¹. Ex quo consequitur, quod creatio eclectica Cousin non est productio rei ex nihilo sui, sed potius productio rei ex ipso subjecto producente.

6.^a Nec minus a creatione philosophiæ christianæ abhorret id, quod idem Cousin docet circa necessitatem creationis ². Cum enim Deus, utpote ens perfectissimum ac infinitum, sibi sufficiat, nullo extra se indiget, nec ex mundi productione et existentia perfectio aliqua eidem accrescere potest. Unde creationis necessitatem adstruere idem est ac Dei notionem simulque existentiam ejusdem in ratione entis infiniti ac perfectissimi subvertere. Præterquam quod, si Deus mundum ex necessitate et non libere conderet, nobilissima perfectio ei deesset, nempe, libertas, cum in operibus seu actionibus, quæ *ad intra* dicuntur, quia ad ipsum Deum terminantur, ut dum seipsum intelligit et amat, necessitati subjiciatur ³. Cæterum, hæc cousiniana doctrina nihil est

¹ Inter alia hæc habet: «Créer c'est une chose qui n'est pas si difficile à concevoir, car c'est une chose que nous faisons à toutes minutes; en effet, nous créons toutes les fois que nous produisons un acte libre... Nous créons de rien, en ce sens que la matière de notre action n'est pas en dehors de nous... La création divine est de la même nature. Dieu en créant l'univers, ne le tire pas du néant... il le tire de lui-même, de cette puissance de causation et de création dont nous possédons une image.» *Introd. à l'Histoire de la Phil.*, lect. 5.^a, pag. 101.

² «Il suit non-seulement que la création est possible, mais qu'elle est nécessaire.. *Ibid.*, pag. 102.

³ Vid. D. Th., *Sum. Theol.*, 1.^a 2.^a, q. 6.^a, art. 3.º *Opusc.* 14,

aliud quam corollarium præcedentis. Semel namque posito, Deum mundum creare et educere, non ex nihilo, sed ex seipso sive ex propria substantia, prout Cousin loquitur¹, jam prono alveo consequitur, mundi creationem non esse minus necessariam quam ipsam Dei substantiam, ex qua educitur et creatur.

7.^a Quod attinet ad creationis cognoscibilitatem, in ea versamur sententia, notionem creationis vires *physicas* rationis humanæ minime superare, bene tamen ejusdem vires *morales*. Unde rejicienda tum sententia traditionalistarum, qui creationis ideam vires rationis humanæ prorsus et absolute superare autumant, eamque ex sola Dei revelatione hauriri posse contendunt, tum sententia rationalistarum quorundam, qui hanc ideam soli rationi adscribunt absque ope, seu potius negata Dei revelatione, ex qua notio ista illuxit et elucescit. Quod si priores oppido falluntur, cum nihil sit in notione creationis, quod, absolute loquendo, vim et captum rationis superet, turpius profecto errant rationalistæ, cum ex ipsa philosophiæ historia aperte constet, cunctos etiam maximos gentilium philosophos, si Aristotelem fortasse excipias², creationem penitus ignorasse.

cap. IX. *De Pot*, q. 3.^a, art. 15 *Sum. cont. Gent.*, lib. 2.º, cap. XXIII, ubi multiplex ratione demonstrat creationis libertatem, ex quibus, speciminis loco, hanc scribimus: "Quidquid non implicat contradictionem, subest divinæ potentiæ, ut ostensum est: multa autem non sunt in rebus creatis, quæ tamen, si essent, contradictionem non implicarent... Multa igitur subsunt divinæ potentiæ, quæ in rerum natura non inveniuntur. Quæcumque autem eorum, quæ potest facere, quædam facit et quædam non facit, agit per electionem voluntatis et non per necessitatem naturæ: Deus igitur non agit per necessitatem naturæ, sed per voluntatem.."

¹ "Dieu crée donc en vertu de sa puissance creatrice; il tire le monde non pas... du néant, qui n'est pas, mais de lui, qui est le principe de l'existence... Il y a plus, Dieu crée avec lui même. *Ibid.*, pag. 102.

² Fortasse, inquam, quia ejus mens de re hac non satis aperte

§ II

De mundi origine per creationem.

Si philosophos, sive veteres, sive recentiores, qui creationis notionem vel non capiunt, vel rejiciunt, audiamus, mundus productus fuit vel ex fortuito atomorum concursu, ut Leucippo et Epicuro placuit; vel ex infecta et præexistente materia, prout Plato cum pluribus e veteribus adfirmavit; vel ex ipsa Dei substantia, sicut Pythagoras, Neoplatonici ac generatim universi pantheistæ autumant. Missa igitur prima sententia, utpote nimis aperte sensui communi et rationi adversante, ut reliquas breviter perstringamus, antequam creatio mundi stabiliatur, sit

THESIS I.^a

Mundus originem ducere non potuit ex materia non facta et a se existente.

Prob. 1.º ex his, quæ superiori articulo adversus pantheismum disputavimus. Etenim si mundus, ut demonstratum est, necessario ab alio processit, repugnatque, ipsum non esse factum aut a se existere, *a fortiori* id repugnavit de ejusdem materia, quæ pars est, eaque minus nobilis hujus mundi.

Prob. 2.º Si Deus mundum condidisset ex materia non facta præsupposita et a Deo independenti, hujusmodi materia existeret a se, essetque ens absolute necessarium; ergo

constat. Sunt tamen plures philosophi et critici, e veteribus præsertim, qui ideam aliquam saltem imperfectam creationis Aristoteli tribuunt; cui quidem opinioni favent textus quidam ex ejus operibus, ac præsertim, nostra sententia, verba, quæ habet in lib. *De Mundo*, dum scribit: "Quasi flagitium esset in disputatione rerum mundi præterire id, quod summum in mundo habetur. Itaque, vetus fama est, et quidem hæreditaria mortalium omnium, universa a Deo et per Deum nobis esse constituta.."

esset ens perfectissimum ac infinitum. Prob. cons. 1.º Quod a se ipso, ex absoluta necessitate ac cum omnimoda independentia ab alio, existit, continere debet omnes perfectiones et realitates possibles; siquidem nihil esse supponitur, quod ejus esse et realitatem possit limitare. 2.º Ideo Deus est infinitus cunctasque possibles perfectiones et realitates continet, quia a se et necessario existit, nihilque habet supra se, a quo dependeat et limitari possit; contra vero creaturæ, ideo sunt necessario finitæ et admixtæ imperfectionibus, quia non a se et necessario, sed ab alio et contingenter existunt; ergo, si materia a se, necessario et independenter a Deo et quovis alio ente, existit, omnes possibles perfectiones et realitates absolute possibles, seu quæ contradictionem non implicant, necessario continere debet, ac proinde erit ens infinitum ac perfectissimum, immo ipsa erit verus Deus.

THESIS 2.^a

Nec minus absurdum est dicere, mundum ex Dei substantia emanavisse.

Prob. 1.º ex his omnibus, quæ præcedenti articulo dicta sunt adversus pantheismum, ejusque fundamentale dogma constitutum in identificatione mundi cum Deo.

2.º Dum dicitur, quod mundus ex Dei substantia emanavit vel emanatio ista sumitur *indivisibiliter*, ita ut mundus sit veluti *expansio* quædam substantiæ divinæ; vel sumitur *divisibiliter*, ita ut mundus sit pars quædam divinæ substantiæ, quæ in mundum quasi transeat vel transformetur, omnes namque pantheistarum sententiæ de re hac ad aliquam ex his duabus tandem necessario revocantur. Si primum, mundus non distinguitur realiter a Deo, recurruntque proinde absurda et contradictiones, quæ supra exposita manent, ut quod Deus sit simul necessarius et contingens, materialis et spiritualis, mutabilis et immutabilis, perfectus et imperfectus, etc. Si secundum; ergo substantia Dei dividi potest in partes: ergo non est ens simplex, sed compositum, ac proinde

mutabile; verbo: non est Deus, nam, ut in Theodicea demonstrabitur, Deus vel non existit, vel, si existit, est ens simplicissimum, indivisibile ac immutabile.

THESIS 3.^a

Mundus per solam creationem ex nihilo ab Omnipotenti Deo perfectam oriri potuit.

Quamquam hæc thesis probatione non indiget, utpote corollarium, quod necessario sequitur ex confutatione aliarum sententiarum, demonstratur tamen breviter:

Mundus, utpote finitus, mutationibus et imperfectionibus obnoxius, contingens, materialis et divisibilis, a seipso existere nequit, sed necessario productus fuit ab alio, ac proinde a Deo; nam etiam dato et non concesso, quod ille alius non esset Deus, sed res aliqua superior mundo, ejusmodi res vel producta fuit ab alio, quousque deveniatur ad ens a se existens, quod est Deus; vel a se existit, nec ab alio producta fuit, et tunc est ipse Deus; atqui id, quod productum fuit ab alio, ex seipso fuit aliquando nihil, saltem pro instanti, pro quo productum fuit; ergo hoc ipso, quod mundus productus fuit ab alio, necessario productus fuit ex nihilo sui et cujuscumque subjecti. Ergo mundus per creationem, et non aliter, incipit esse; nec enim creationis nomine aliud quidpiam intelligitur aut significatur nisi productio rei ex nihilo sui aut subjecti præexistentis.

Corollaria:

1.^m Infertur ex dictis in hocce articulo, creationem esse quidem veram actionem, non vero mutationem proprie ac in rigore philosophico; quia ad mutationem proprie dictam requiruntur, quod subjectum aliquod præexistens transeat ab uno statu ad alium, acquirens, vel amittens aliquam realitatem: quod sane locum non habet in creatione, per quam ipsum totum subjectum fit. Ad rem D. Thomas ¹: «In omni

¹ *Sum. cont. Gent.*, lib. 2.º, cap. xvii.

mutatione vel motu oportet esse aliquid aliter se habens nunc quam prius: hoc enim ipsum nomen mutationis ostendit. Ubi autem tota substantia rei in esse producit (ad existentiam perducitur), non potest esse aliquod (subjectum) idem, aliter et aliter se habens, quia illud non esset productum, sed productioni præsuppositum: non est ergo creatio mutatio.»

2.^m Ergo creatio est actio ex sua natura instantanea, tum quia hic modus agendi, utpote perfectissimus, Deo competit, tum quia nullam prærequirit dispositionem ex parte subjecti vel materiæ, prout contingit in agentibus creatis ¹.

3.^m Ergo repugnat, mundum esse æternum, saltem quoad entia successiva, ut sunt motus localis, generationes et corruptiones rerum, etc. Successio namque essentialiter includit pluralitatem rerum, quarum una sit post aliam; ergo repugnat, ens successivum, qua tale, esse æternum et produci per actionem instantaneam, qualis est creatio. Dixi *saltem quoad entia successiva*, quia, quoad permanentia non desunt insignes quidam philosophi, qui opinantur, demonstrari non posse, mundi æternitatem quoad entia permanentia absolutam repugnantiam involvere; quam opinionem tuetur etiam Divus Thomas, cujus mens circa possibilitatem creationis æternæ verbis hisce tota continetur: «Si ponatur causa producens effectum suum subito (in instanti, prout contingit in creatione), non repugnat, quod non præcedat durationem suam causatum; repugnat autem in causis producentibus effectum per motum, quia oportet, quod principium motus præcedat finem ejus.» ²

SCHOLIUM.

Cæterum, quidquid sit de absoluta possibilitate æternitatis mundi, ex divina revelatione certo habemus, mundum,

¹ Circa creationem vid. *Estudios sob. la Filos.*, etc., lib. 3.º, cap. v, vi, vii, viii et ix.

² Opusc. 27.

non ab æterno, sed ex tempore et cum tempore conditum a Deo fuisse. Cui revelatæ veritati adstipulantur et ratio naturalis, et observationes geologicæ, et monumenta astronomica et historica, quæ universa, mundum, non ex æternitate, sed per determinatam durationem extitisse, significant, ac quoad hominum genus demonstrant.

SOLVUNTUR OBJECTIONES

Obj. 1.º Non repugnat series infinita rerum, quarum aliæ ex aliis procedant, quin unquam ad extremum deveniatur; atqui, ea in hypotesi, nulla erit necessitas admittendi primam aliquam causam; ergo...

Resp. 1.º neg. maj. Ut enim supra ostensum est, repugnat numerus actu infinitus, prout esset series in argumento supposita, eo ipso, quod supponit, in tali serie nunquam ad extremum posse deveniri.

Resp. 2.º Etiam omitta maj. neg. min. Siquidem, cum series, quæ hic supponitur, sit ordinata, ita ut unum ex alio procedat et gignatur, repugnat, eam existere et concipi absque aliquo primo, a quo incipiat, non secus ac ultimum repugnat sine medio. Quacumque itaque serie ordinata posita, sive finita, sive infinita, nec concipi, nec existere potest ens *præsens* hujus seriei, quin ex aliquo *primo* inceperit; nam si nullum supponatur primum, nec perveniri potuit ad *medium* præsens.

Obj. 2.º Quod humano conceptu repræsentari nequit, contradictionem implicat atque esse non potest; sed creatio ex nihilo hominis conceptu nequit repræsentari; ergo repugnat ejus existentia.

Resp. omitta maj., cum fidei mysteria hominis conceptu proprie non repræsententur, quin idcirco contradictionem involvant, dist. min. Creatio ex nihilo hominis conceptu *imaginario* repræsentari nequit, conc.; conceptu *rationis*, subd.: *conceptione perfecti et perspicua*, conc.; *imperfecta et minus perspicua*, neg. Utique, imaginatio sensibilibus et

materialibus assueta, assurgere nequit ad repræsentationem creationis ex nihilo. Ast vero ratio, dum ei creationis notio proponitur, ac simul per legitimum ratiocinium pervidet, mundi originem non aliter explicari posse, quin absurda offendantur, nisi per productionem ex nihilo, ad ideam possibilitatis et existentiae creationis assurgit, facileque detegit, creationem nedum rationi minime repugnare, sed eidem prorsus esse consentaneam. Quod si ejusmodi notio perfecte perspicua nobis non apparet, id non creationi tantum sed plurimis aliis rerum rationibus congruit. Creationem ergo inficiari, quia eam non satis perspicue concipimus, idem est ac negare, quercum ex glande procedere, quia non satis perspicue concipimus, qua ratione ibi contineatur aut inde evolvatur.

Obj. 3.º Si mundus a Deo producitur per creationem, Deus contineret in se principium eorum, quæ in mundo reperiuntur; atqui Deus non continet principium omnium, quæ mundo conveniunt; ergo... Prob. min. Mundus est limitatus; sed Deus non continet in se principium limitationis mundi; ergo...

Resp. dist. maj. Si mundus, etc., si sint *perfectiones seu realitates positivæ*, conc.; *secus*, neg. Itaque, ex eo, quod mundus a Deo procedit per creationem, legitime infertur, quod in Deo præcontineatur, quidquid perfectionis ac entitatis positivæ est in mundo, cum causa efficiens ac præsertim ea, quæ totum effectum producit, hunc superare aut saltem æquare debeat. Cum ergo limitatio et finitudo mundi non perfectiones aut entitates positivæ sint, sed quid negativum ac ex seipsis nihil, non indigent in Deo præcontineri ulla ratione, sed potius præcontinentur in ipso nihilo, quod est veluti terminus a quo creationis. Ubi obiter iterum recollendum, effectum, qui creatur, dici ex nihilo creari, non quod nihilum sit materies effectus creati, sed quia est veluti terminus a quo actionis, qua res creatur.

§ III

De mundi antiquitate.

Nostris hisce temporibus non desunt homines, qui, philosophiæ nomen, seu potius naturalium scientiarum facta et phænomena invocantes, circa mundi antiquitatem disserunt et loquuntur, ea ratione et fine, ut veritatem Scripturæ Sacræ, necessitatemque creationis ex nihilo e medio tollant.

Jam vero, quidnam christiana philosophia ipsaque naturalis ratio edicant, facile quisque colliget, si præ oculis habeat sequentia:

1.º Juxta theoriam, seu potius hypothesim Laplace, corpora cœlestia, astra¹, terra nostra, originem sumpsere ex una immensa *nebulosa*, ut ajunt, spatium Universi implente ab initio, ex qua quidem *nebulosa*, quatenus evolvitur legibus motus ac præsertim gravitationis et attractionis subjecta, omnia magna corpora Universi, successive condensata, efformata atque in proprio loco constituta fuere. Itaque, si vera est ejusmodi hypothesis, Universum hocce, cum primum e manibus Creatoris emersit ex nihilo, emersit in statu et forma nebulosæ veluti immensæ, hoc est, in statu et forma veluti pulveris tenuissimi atomorum pene infinitæ subtilitatis, quæ quidem atomi, ex lege gravitationis aliquando invicem convenientes, simulque ex legibus motus mechanici cum suis viribus seu manifestationibus centrifugis atque centripetis, parva nuclea primum, deinde majoris ponderis corpora, tum in figura annulorum, tum in figura sphærica produxerunt, ex quibus magna cuncta corpora cœlestia simulque nostra Terra

¹ In opere, cui titulus *Expositio systematis mundi*, hæc, inter alia, habet: "La colocación de los cuerpos celestes no puede ser efecto de las leyes del movimiento; ¿no podría suceder que la Intelligencia Suprema la hubiera hecho depender de un fenómeno más general? Tal sería, en nuestra opinión, el de una materia nebulosa esparcida en la inmensidad de los cielos."

formam definitivam, lucem, tenebras, locum, quem nunc occupant tandem receperunt.

2.º Quidquid sit de hypothesi Laplace, et quamvis eadem rejiciatur, semper tamen antiquitatem maximam concedere oportet, non solum Mundo, quatenus cœlum terramque complectitur, sed etiam Terræ, quam inhabitamus. Quandoquidem, ut missum faciamus, nos nihil certi scire aut posse pronuntiare circa durationem status chaotici, quem innuit

¹ Qua ratione percipiatur præfata *nebulosæ primæ* evolutio, qua corpora constituuntur, perspicue satis exponit Duilhét in opere, cui titulus: *Apologie scientifique de la foi chrétienne*, in quo hæc habet, juxta versionem ejusdem per D. Polo et Peyrolón: "¿Qué sucede desde el principio en el seno de la nebulosa universal? En varios puntos de la inmensidad, dos ó más átomos se unen; esta es la ley de la gravitación, que obra la formación del Universo que empieza. Estos son otros tantos centros de atracción en actividad; el primer trabajo de condensación empieza á cumplirse. Las esferas se forman (toda masa flúida tiende por sí misma á tomar la forma esférica), y se aumentan con los átomos vecinos. Esta agrupación continúa, y poco á poco se acelera con el crecimiento de las masas. De la multitud de pequeños choques de los átomos, producidos por la impulsión inicial, resulta el doble movimiento de rotación y translación, que no cesará nunca.

En virtud de una ley, que está hoy perfectamente comprobada, la energía vibratoria aumenta á expensas de la energía visible; el movimiento se transforma en calor, y el calor produce la luz. La luz aparece así en la creación antes de la formación completa de los astros en el estado de estrellas ó soles. Sin embargo, aumentando la fuerza centrífuga con la velocidad rotatoria, se producen zonas de condensación; se destacan anillos de materia incandescente, aquí y allá, del centro de algunas nebulosas; se rompen los anillos; se reúne la materia en el punto de mayor concentración, y, en virtud de leyes mecánicas, igualmente comprobadas, estas nuevas concentraciones de materias se convierten en otras esferas y planetas, de los que pueden destacarse nuevos anillos, nuevos astros y nuevos satélites „ (*Apolog. cit.*, páginas 131 y 132.)

Scriptura Sacra, dum dicit, *quod terra erat inanis et vacua et tenebræ erant super faciem abyssi*, ut omittamus, inquam, hominum ignorantiam atque incertitudinem de re hac ¹, ad intelligendum et demonstrandum, magnam esse Terræ nostræ antiquitatem, sufficiunt profecto facta, quæ nobis constant ex geologia atque paleontologia.

3.º Siquidem apud omnes, qui ejusmodi scientias vel summis labris degustarunt, res est constans ac indubia, annorum millia millium ac centena millia effuxisse, ex quo in terra apparuerunt prima viventium genera usque ad hominis creationem, usque ad tempus, in quo hominis vestigia, et opera, et signa in terra seu potius subter terram apparent. Fossilia innumera, inter se summe diversa ac summe separata, quæ geologiæ et paleontologiæ periti in Terræ cortice detexerunt, simulque ordinata series locorum, in quibus continetur, *stratificationes* diversas, ut ajunt, seriatim constituentes, natura et situ inter se dissitas, indubiam proculdubio reddunt Terræ nostræ maximam antiquitatem.

4.º Quando in Sacra Scriptura dicitur, *quod in principio creavit Deus cœlum et terram*, nihil ibi præjudicatur sive affirmatur quoad nos circa antiquitatem absolutam Mundi, nec etiam circa antiquitatem Terræ respectu antiquitatis hominis. Unde nec Scripturæ, nec philosophiæ christianæ, nec naturali rationi opponitur thesis de summa antiquitate Terræ, immo etiam plantarum et animalium, si comparatio instituat cum hominis ² vita seu existentia prima in Terra.

¹ Ad rem P. Valroger: "Combien de temps a duré l'état chaotique, d'où l'organisation présente de la terre est sortie? La Genèse ne le dit pas. Si les astronomes ou les géologues avaient un moyen quelconque de supputer les ans ou les siècles écoulés depuis le commencement du monde jusqu'au jour où comença l'organisation actuelle de notre planète, l'Écriture laisserait à leurs calculs une latitude indéfinie." (*L'âge du monde et de l'homme*, pag. 10.)

² Audiatur de re hac Molloy: "Il se peut donc que la terre ait existé des millions d'années avant que l'homme fut introduit sur